

Βαλτική Αλυσίδα 1989, το αδιανόητο κατόρθωμα - Ντοκιμαντέρ της Kristine S.

Στις 7 μμ. της 23ης Αυγούστου 1989, περίπου 2 εκατομμύρια άνθρωποι ένωσαν τα χέρια τους και σχημάτισαν ανθρώπινη αλυσίδα μήκους 600 χιλιομέτρων, ή περίπου 400 μιλίων. Οι κάτοικοι των Βαλτικών χωρών, της Λετονίας, της Λιθουανίας και της Εσθονίας, ένωσαν τα χέρια τους σε μια ειρηνική διαμαρτυρία για να ζητήσουν την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας τους. Τούτη η πράξη έγινε γνωστή ως Βαλτική Αλυσίδα ή Baltic Way στα αγγλικά. Η Βαλτική Αλυσίδα το 1989, με καθοδήγηση και ειρηνικές διαμαρτυρίες, έστρεψε την προσοχή όλου του κόσμου στον αγώνα των Βαλτικών χωρών και συνέβαλε στην τελική αποκατάσταση της ανεξαρτησίας τους.

Οι Βαλτικές χώρες, Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία, είναι μικρές χώρες της Ευρώπης που βρέχονται από την Βαλτική Θάλασσα. Πριν τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Λετονία, η Λιθουανία και η Εσθονία ήταν ανεξάρτητες ευημερούσες χώρες. Στις 23 Αυγούστου 1939 υπογράφηκε μυστική Συνθήκη από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωσης και της Γερμανίας, γνωστή ως Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ. Το αποτέλεσμα ήταν η κατοχή των Βαλτικών χωρών και, στη συνέχεια, ο πόλεμος και η μαζική γενοκτονία εναντίον των Βαλτικών εθνών. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι, μεταξύ των οποίων οικογένειες με παιδιά, εκτοπίστηκαν σε στρατόπεδα εργασίας στη Σιβηρία όπου εκτελέστηκαν, ή αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους όπου δεν επέστρεψαν ποτέ.

Τα Βαλτικά έθνη έζησαν κάτω από τον σοβιετικό ζυγό επί 50 χρόνια. Στη Σοβιετική Ένωση η ελευθερία του λόγου και της σκέψης ήταν περιορισμένη. Η Σοβιετική Ένωση αρνιόταν την ύπαρξη του Συμφώνου Μολότοφ - Ρίμπεντροπ επί 50 χρόνια και επέμενε ότι οι Βαλτικές χώρες είχαν προσχωρήσει οικειοθελώς στη Σοβιετική Ένωση. Στη δεκαετία του 80 ο κόσμος άρχισε να αποκτά πρόσβαση σε περισσότερη ενημέρωση. Οι πρώτες διαδηλώσεις ξεκίνησαν στις Βαλτικές χώρες. Εθνικά κινήματα και στις τρεις Βαλτικές χώρες άρχισαν να βρίσκουν μεγάλη υποστήριξη μεταξύ του πληθυσμού. Ο κόσμος έμαθε για την ύπαρξη του μυστικού συμφώνου και συνειδητοποίησε ότι τον εξαπατούσαν επί 50 χρόνια. Την ιδέα να διοργανωθεί πράξη διαμαρτυρίας με τη μορφή μιας ανθρώπινης αλυσίδας είχε ο επικεφαλής του Εσθονικού εθνικού κινήματος Edgar Savisaar. Στην 50^ή επέτειο του Συμφώνου Μολότοφ - Ρίμπεντροπ, ο κόσμος θα έδινε τα χέρια κατά μήκος του δρόμου που συνδέει τις πρωτεύουσες των τριών χωρών: Ταλίν, Ρίγα και Βίλνιους. Δεδομένου ότι το Κρεμλίνο είχε αρχίσει να περιγράφει τους ανθρώπους της Βαλτικής ως τρομοκράτες και εξτρεμιστές, οι διοργανωτές αποφάσισαν ότι πρέπει να δείξουν στον υπόλοιπο κόσμο ότι τα έθνη της Βαλτικής είναι φιλειρηνικά και το μόνο που θέλουν είναι ελευθερία. Δίνοντας τα χέρια, ήθελαν να επιστήσουν την προσοχή ολόκληρου του κόσμου στο Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ και να ζητήσουν την αποκατάσταση της ανεξαρτησίας των Βαλτικών χωρών. Επρόκειτο για κάτι πρωτοφανές: ποτέ δεν είχε ξαναγίνει κάτι τέτοιο. Οι ηγέτες και των τριών εθνικών κινήματων συζήτησαν την ιδέα στις 15 Ιουλίου 1989, με όχι παραπάνω από ένα μήνα να τους χωρίζει από το ίδιο το γεγονός. Στις 12 Αυγούστου, μόλις 11 ημέρες πριν το γεγονός, ελήφθη η απόφαση να προχωρήσει η διοργάνωση της Βαλτικής Αλυσίδας. Αυτό βέβαια δεν μπορούσε να μείνει μυστικό. Η Σοβιετική κυβέρνηση της εποχής έμαθε για τη διοργάνωση της Βαλτικής Αλυσίδας. Αυτό που δεν μπορούσαν να πιστέψουν είναι ότι θα σημείωνε επιτυχία και ότι θα δημιουργούσε τέτοιο πανίσχυρο συμβολισμό.

Η Βαλτική Αλυσίδα ήταν μία τεράστια επιχείρηση και ο συντονισμός της χρειάστηκε πολλές προσπάθειες. Ο δρόμος έπρεπε να έχει ανθρώπους σε όλο το μήκος του. Προσεκτικοί υπολογισμοί για το πόσοι άνθρωποι χρειαζόνταν για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητοι. Κανένα κομμάτι του δρόμου δεν έπρεπε να μείνει άδειο. Τον καιρό εκείνο δεν υπήρχε Διαδίκτυο και δεν υπήρχαν ούτε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ούτε κινητά τηλέφωνα για να διαδοθούν οι

πληροφορίες. Μόνο η λαϊκή υποστήριξη ολόκληρων των εθνών μπορούσε να κάνει δυνατή τη διοργάνωση ενός τέτοιου γεγονότος. Τα εθνικιστικά μέτωπα κάθε χώρας είχαν παραρτήματα σε όλες σχεδόν τις πόλεις και κωμοπόλεις, καθώς και στους σημαντικότερους εργοδότες. Μόλις μαθεύτηκε το νέο για την Βαλτική Αλυσίδα, οι άνθρωποι αγκάλιασαν την ιδέα. Συγκεκριμένα τμήματα του δρόμου ανατέθηκαν σε συγκεκριμένες ομάδες. Ο κόσμος διοργάνωσε την μεταφορά του με λεωφορεία και άλλα μέσα μεταφοράς. Πολλές οικογένειες δεν διέθεταν ΙΧ αυτοκίνητο και χρειάστηκαν τη βοήθεια φίλων ή γειτόνων. Ο κόσμος έπρεπε να βρεθεί στα προκαθορισμένα σημεία τους τουλάχιστον 30 λεπτά πριν την ώρα που είχε προγραμματιστεί να δώσουν τα χέρια, δηλαδή στις 7 μμ. Το αποτέλεσμα απέκτησε μια σημασία που ξεπέρασε κάθε προσδοκία.

[Liana Eglite, Πρεσβεία Λετονίας, Ουάσινγκτον, ΗΠΑ, συμμετοχος στην Βαλτική Αλυσίδα:] Συμμετείχε κόσμος από όλα τα κοινωνικά στρώματα, όλη σχεδόν η Λετονία. Ηλικιωμένοι, νέοι, ακόμη και νεογέννητα που τα έφεραν οι γονείς τους, άλλοι ηλικιωμένοι που δεν μπορούσαν να περπατήσουν ή είχαν προβλήματα υγείας, όλοι έβαλαν τα δυνατά τους να πάνε, να συμμετάσχουν, να βρουν το μέρος στο οποίο υπήρχε ανάγκη για αυτούς ώστε να μην σπάσει η αλυσίδα.

Η Βαλτική Αλυσίδα στάθηκε ένα θετικό, μη βίαιο παράδειγμα προς μίμηση για άλλες χώρες. Κατά τη διάρκεια της Βαλτικής Αλυσίδας, οι άνθρωποι κρατούσαν εθνικές σημαίες και τραγούδησαν πατριωτικά τραγούδια που ήταν απαγορευμένα επί 50 χρόνια. Οι άνθρωποι συνειδητοποιούσαν ότι μπορούσαν να βρεθούν στο δικαστήριο για κάτι τέτοιο. Γνώριζαν επίσης ότι δεν είχαν καμία τύχη απέναντι στον πανίσχυρο σοβιετικό στρατό και ότι η μοναδική επιλογή τους ήταν η αλληλεγγύη και η ειρηνική διαμαρτυρία. Οι άνθρωποι που έλαβαν μέρος στην Βαλτική Αλυσίδα κρατούσαν κεριά δεμένα με μαύρη κορδέλα λόγω της 50^{ής} επετείου του μουσικού συμφώνου Μολότοφ - Ρίμπεντροπ, με τη μαύρη κορδέλα να συμβολίζει πένθος.

[μουσική] *Η Βαλτική ξυπνά, η Βαλτική ξυπνά
Λιθουανία, Λετονία και Εσθονία!*

[Aija Celma-Evans, Διευθύντρια, Λετονικό Σχολείο της Ουάσινγκτον, συμμετοχος στην Βαλτική Αλυσίδα:] Νοιώσαμε εκείνη τη στιγμή - ήταν νομίζω τέλεια ευτυχία, όπως όταν νιώθεις ότι όλοι αισθάνονται το ίδιο και είναι όλοι ενωμένοι. Ήταν υπέροχη αίσθηση.

[Uve Hodgins, Αντιπρόεδρος, Εθνική Ένωση Λετονικής Νεολαίας Καναδά , συμμετοχος στην Βαλτική Αλυσίδα:] Υπήρχε λοιπόν μία τεράστια αίσθηση υπερηφάνειας και υπήρχε και η αίσθηση ότι είμαστε πολύ τυχεροί που είμαστε παρόντες και γινόμαστε μάρτυρες μιας ιστορικής στιγμής. Αισθανθήκαμε τιμή, υπερηφάνεια και κάτι που είναι δύσκολο να αποδοθεί με λόγια.

Η Βαλτική Αλυσίδα έστρεψε την προσοχή όλου του κόσμου στους αγώνες των Βαλτικών λαών για ανεξαρτησία και απέσπασε παγκόσμια και καθολική δημοσιότητα. Τίτλοι εφημερίδων και δελτίων ειδήσεων σε ολόκληρο τον κόσμο αφιερώθηκαν στην εντυπωσιακή και σημαντική δράση των Βαλτικών χωρών. Ο Τύπος έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στο Σύμφωνο Μολότοφ - Ρίμπεντροπ και στις συνέπειές του για την Ανατολική Ευρώπη. Εκατοντάδες δημοσιογραφικά συνεργεία κινηματογράφησαν την Βαλτική Αλυσίδα και οι εικόνες τους μεταδόθηκαν από όλους τους σημαντικούς ειδησεογραφικούς σταθμούς του κόσμου. Το Βαλτικό πρόβλημα είχε γίνει πλέον κάτι παραπάνω από ένα απλό πολιτικό και διπλωματικό ζήτημα. Οι δυτικές κοινωνίες εκδήλωσαν την ευρεία υποστήριξή τους υπέρ των Βαλτικών εθνών. Διαδηλώσεις αλληλεγγύης προς τη Βαλτική Αλυσίδα πραγματοποιήθηκαν στο Βερολίνο, στη Βόννη, στη Μόσχα, στη Μελβούρνη, στη Στοκχόλμη, στο Τορόντο και σε άλλα μέρη του κόσμου. Μετά τις μαζικές διαδηλώσεις στη Βαλτική, παρόμοια κινήματα ξεπήδησαν σε ολόκληρη την πρώην Σοβιετική Ένωση, όπως στη Γεωργία, στην Ουκρανία και στη Μολδαβία.

Η Βαλτική Αλυσίδα υπήρξε κομμάτι ενός πλατύτερου κινήματος που οδήγησε τελικά στην ανεξαρτησία των Βαλτικών χωρών. Η Σοβιετική Ένωση δεν ήθελε να τιμωρήσει πολύ αυστηρά όσους συμμετείχαν στη Βαλτική αλυσίδα και στα εθνικιστικά κινήματα. Κι όμως γινόταν ολοένα και πιο φανερό ότι, εάν επιτρεπόταν η δράση αυτών των εθνικιστικών κινήματων μέχρι τη φυσική τους κατάληξη, τότε αυτή η κατάληξη θα ήταν καταστροφική για τη Σοβιετική Ένωση που θα κατέρρεε εντελώς εάν όλες οι Δημοκρατίες που την αποτελούσαν διεκδικούσαν την ανεξαρτησία τους. Τούτο ακριβώς συνέβη λίγα χρόνια μετά τη Βαλτική Αλυσίδα. Στις 11 Μαρτίου 1990, με 120 ψήφους υπέρ και καμία κατά, το Λιθουανικό Κοινοβούλιο ενέκρινε τον Νόμο του Ανώτατου Συμβουλίου περί αποκαταστάσεως της Λιθουανικής ανεξαρτησίας. Η Εσθονία και η Λετονία ακολούθησαν διακηρύσσοντας την ανεξαρτησία τους το 1990. Τα Βαλτικά έθνη είχαν επιτύχει κάτι που κανείς δεν τολμούσε να φανταστεί, να ελευθερωθούν με μόνη τη δύναμη των απλών ανθρώπων. Η ανεξαρτησία και των τριών Βαλτικών χωρών αναγνωρίστηκε από τις περισσότερες δυτικές χώρες μέχρι τα τέλη του 1991. Τον Ιανουάριο του 1992 η Σοβιετική Ένωση είχε πάψει να υπάρχει. Ο Ρωσικός στρατός άρχισε να αποχωρεί από τη Βαλτική. Οι Βαλτικές χώρες προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο NATO το 2004, ενισχύοντας έτσι τους δεσμούς τους με τη Δύση.

Η Βαλτική Αλυσίδα έχει καταγραφεί στον Παγκόσμιο Κατάλογο της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO «Μνήμη του Κόσμου». Η Βαλτική Αλυσίδα αναγνωρίζεται ως μία από τις 193 στον αριθμό στιγμές παγκόσμιας ιστορικής σημασίας.

Η Βαλτική Αλυσίδα έχει μεγάλη προσωπική σημασία για μένα. Η μαμά μου ήταν έφηβη τότε και στάθηκε στη γέφυρα στη Ρίγα μαζί με τη θεία μου και το ξαδερφάκι μου που ήταν ακόμη μωρό. Ο παππούς μου είχε έντονη δραστηριότητα από την αρχή των εθνικών κινήματων στη Λετονία. Παρά τις πιθανές συνέπειες, δεν αμφέβαλαν ούτε στιγμή ότι ήθελαν την ελευθερία της χώρας τους. Χωρίς τη Βαλτική Αλυσίδα, μπορεί να μην ήμουν εδώ σήμερα. Άλλες χώρες στο κόσμο κάνουν πολέμους αλλά η Βαλτική Αλυσίδα είναι ένα καλό παράδειγμα για το πως μπορεί να αλλάξει η τύχη μιας χώρας με ειρηνικό τρόπο.

Σχόλια Επιμελητή:

- Ο κόσμος δεν αγνοούσε τη σύναψη του Συμφώνου Μολότοφ - Ρίμπεντροπ - αυτό που είχε παραμείνει μυστικό ήταν ένα πρωτόκολλο προσαρτημένο σε αυτό. Το πρωτόκολλο αυτό διαμέριζε την Λετονία, την Εσθονία, τη Λιθουανία, τη Φινλανδία, την Πολωνία και τμήμα της Ρουμανίας σε Γερμανική και Σοβιετική σφαίρα επιρροής.
- Ο Παγκόσμιος Κατάλογος της Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO «Μνήμη του Κόσμου» έχει μεγαλώσει με τις πολυάριθμες προσθήκες των τελευταίων ετών. Στα τέλη του 2015 περιελάμβανε συνολικά 348 έγγραφα και συλλογές εγγράφων.